

Азербайджанские народные сказки

Метод чтения Ильи Франка

QOCA ASLAN (старый лев; *qoca* — *старый; старик*)

Сказку адаптировал Назим Гулиев lingvo-english@rambler.ru

Günlərin bir günü qoca aslan meşə qırağında bir pişik gördü, dedi (как-то раз старый лев увидел = *повстречал* на опушке леса кота, сказал; *demək* — *сказать, воскликнуть, ответить; bir* — *один; gün* — *день; qoca* — *старый; старик*).

— Ay pişik, sən bizim cinsdənsən (эй, кот, ты из нашей породы; *cins* — *порода; пол, род*), niyə belə balacasan (отчего ж такой маленький)?

Pişik dedi: (кот сказал)

— Mən adam əlinə düşmüşəm (угодил я в руки человека; *əlinə düşmək* — *пасть/угодить в руки*), ona görə belə balacalanmışam (потому-то и стал таким маленьким). Mənim uyuəm başıma o qədər döyür ki (мой хозяин столько ударяет мне по голове), gözümə qaranlıq çökür (/аж/ в глазах темнеет; *qaranlıq* — *темнота*).

Əgər sən onun əlinə keçsən, gör başına nələr gətirər (попади ты ему в руки, увидишь, что он /тебе/ сделает: «на твою голову что придет»; *əgər* — *если*).

Qoca aslan dedi:

— Ay pişik, sən uyuəni mənə göstər (кот, ты мне покажи хозяина) səni onun əlindən qurtarım (избавлю тебя из его рук; *əlindən qurtarmaq* — *избавлять, вызволять: «из рук спасать»*).

Pişik dedi:

— Sabah yiyəm buraya cüt əkməyə gələcək (завтра мой хозяин придет сюда пахать сохой), onda sən də gələrsən (тогда и ты приходи).

Aslan, “yaxşı”, — deyib getdi (лев, ответив: «хорошо», ушел).

Günlərin bir günü qoca aslan meşə qırağında bir pişik gördü, dedi:

— Ay pişik, sən bizim cinsdənsən, niyə belə balacasan?

Pişik dedi:

— Mən adam əlinə düşmüşəm, ona görə belə balacalanmışam. Mənim yiyəm başıma o qədər döyür ki, gözümə qaranlıq çökür. Əgər sən onun əlinə keçsən, gör başına nələr gətirər.

Qoca aslan dedi:

— Ay pişik, sən yiyəni mənə göstər, səni onun əlindən qurtarım.

Pişik dedi:

— Sabah yiyəm buraya cüt əkməyə gələcək, onda sən də gələrsən.

Aslan, “yaxşı”, — deyib getdi.

Sabah açıldı (рассвело; *sabah* — утро; *açmaq* — открывать; *açılmaq* — открываться; *рассветать*), pisiyin yiyəsi kəndli meşənin qırağına cüt əkməyə gəldi (хозяин кота, крестьянин, пришел на опушку леса пахать сохой).

Bunu görüb qoca aslan da ora gəldi (увидав это, туда явился и старый лев). Bir az keçdi, pişik də gəldi (спустя некоторое время пришел и кот). Bu zaman qoca aslan dedi (и тут старый лев сказал; *zaman* — время, момент):

— A kişi, niyə bizim nəsli bu hala salıbsan? (послушай, мужик, почему /ты/ довел нашего брата до такого состояния; *nəsil* — род, потомство; поколение; *a* — обращение, соответствующее русскому «эй»; *hala salmaq* — доводить до состояния; *hal* — состояние, положение, обстоятельство; настроение; *salmaq* — опустить;). Вəуəм мən aslandan qorxmursan (иль меня, льва, не страшишься)?

Kişi dedi:

— Ay aslan qardaş (эх, братец лев), pişik də mənə demişdi ki, çox qüvvətli idi

(и кот сказал мне, что /он/ дюже силен), ancaq mən pişikdə o qüvvəti görmədim (однако не заметил я у кота той силы). Indi də ki, görürsən nə günə düşüb (а теперь видишь, каким /он/ стал = до чего докатился)?

— Əgər ona yazığın gəlırsə (а коль жалко /тебе/ его), bircə gün ona kömək elə, onun işini sən gör (помоги ему разочек — сделай за него его работу; *iş görmək* — *выполнять/делать работу*).

Qoca aslan dedi:

— Nə işin var, de kömək eləyim (какая есть работа — скажи, помогу).

Sabah açıldı, pisiyin yiyəsi kəndli meşənin qırağına cüt əkməyə gəldi. Bunu görüb qoca aslan da ora gəldi. Bir az keçdi, pişik də gəldi. Bu zaman qoca aslan dedi:

— A kişi, niyə bizim nəslə bu hala salıbsan? Bəyəm mən aslandan qorxmursan?

Kişi dedi:

— Ay aslan qardaş, pişik də mənə demişdi ki, çox qüvvətli idi, ancaq mən pişikdə o qüvvəti görmədim. Indi də ki, görürsən nə günə düşüb? Əgər ona yazığın gəlırsə, bircə gün ona kömək elə, onun işini sən gör.

Qoca aslan dedi:

— Nə işin var, de kömək eləyim.

Cütçü boyunduruğu öküzün boynundan açıb aslanın boynuna qoydu (пахарь, сняв ярмо с шеи вола, надел на шею льва; *açmaq* — *снимать*; *qoymaq* — *класть, положить*), kırıqla bərk-bərk bağladı (крепко-накрепко закрепил тетивой), cütü saldı хам, kolluq yerə (соху же вонзил в неводеланную поросшую кустарником землю; *kolluq* — *кустарник*; *yer* — *земля, почва; место*).

Əlinə də yekə pazı aldı (взял в руку длинный посох), daldan aslana çək ki, çəkəsən (и давай льва сзади колотить). Aslanın bağırtısı meşəyə, dağa düşdü. (рев льва разнесся по лесу, горам; *düşmək* — *падать; попадать*;

разносится, распространяться).

Əkinçi axşama kimi kolluqları, çayırılıqları əkdİ (до вечера пахарь распахивал кустарники и заросли пырея). Aslanı da o qədər döydü ki (льва же до того забил), bir qat gönü getdi (что слой шкуры содрал), tamam heydən düşdü (совсем выбился из сил).

Cütçü boyunduruğu öküzün boynundan açıb aslanın boynuna qoydu, kirişlə bərk-bərk bağladı, cütü saldı xam, kolluq yerə. Əlinə də yekə pazı aldı, daldan aslana çək ki, çəkəsən. Aslanın bağirtısı meşəyə, dağa düşdü. Əkinçi axşama kimi kolluqları, çayırılıqları əkdİ. Aslanı da o qədər döydü ki, bir qat gönü getdi, tamam heydən düşdü.

Cütçü axşam boyunduruğu aslanın boynundan götürdü (вечерком пахарь снял ярмо со льва). Aslan tir yerə uzandı (лев упал замертво: «лег как бревно»).

Pişik miyoldaya-miyoldaya onun yanına gəlib, dedi (мяукая-мяукая, кот подошел к нему и сказал):

— Kefin necədi (ну как; *kef* — *настроение; самочувствие*)? İnsanın əlinin zərbini gördünmü (отведал ли ударов человека; *görmək* — *увидать; познать*)?

Aslan dedi:

— Qardaş, sən gör nə qədər qüvvətli imişsən ki, bu zərbə dözüksən (братец, посмотри, каким же ты сильным оказался, что вынес эти удары). Sənin yerinə mən olsaydım, indi lap sıçana dönmüşdüm (будь я на твоём месте, сразу же в мышонка и превратился бы; *lap* — *как раз, прямо*).

Cütçü axşam boyunduruğu aslanın boynundan götürdü. Aslan tir yerə uzandı.

Pişik miyoldaya-miyoldaya onun yanına gəlib, dedi:

— Kefin necədi? İnsanın əlinin zərbini gördünmü?

Aslan dedi:

— Qardaş, sən gör nə qədər qüvvətli imişsən ki, bu zərbə dözüksən. Sənin yerinə

mən olsaydım, indi lap sıçana dönmüşdüm.

TÜLKÜ VƏ CANAVAR (лис и волк; *tülkü* — лис, лиса; *canavar* — волк, волчица)

Сказку адаптировал Назим Гулиев

Günlərin bir günü tülkü bərk acmışdı (как-то раз лис сильно = не на шутку проголодался; *gün* — день; *bir* — один).

Çox gəzdi, dolandı (много гулял = кружил, петлял; *dolanmaq* — вертеться, ходить вокруг), bir bağın yanına çıxdı (очутился у одного сада; *yanına çıxmaq* — очутиться, оказаться; *çıxmaq* — выходить; *yan* — сторона; бок).

Baxdı ki, tələdə bir parça quyuq var (увидел = смотрит — в капкане есть один кусок хвоста = из капкана торчит краешек хвоста).

Kənardə oturmuşdu, quyuğa baxırdı, ağızının suyu axırdı (сел с краю, смотрел на хвост = смотрит на хвост, из-за рта слюнки потекли; *ağızının suyu* — слюни: «вода из его рта»).

Bu zaman bir canavar gəlib çıxdı (в это время, тут = откуда не возьмись — волк; *gəlib çıxmaq* — приходить, появляться; *gəlib* — от *gəlmək* — приходить).

Tülküdən soruşdu (спросил у лиса):

Günlərin bir günü tülkü bərk acmışdı. Çox gəzdi, dolandı, bir bağın yanına çıxdı. Baxdı ki, tələdə bir parça quyuq var. Kənardə oturmuşdu, quyuğa baxırdı, ağızının suyu axırdı. Bu zaman bir canavar gəlib çıxdı. Tülküdən soruşdu:

— Tülkü baba, niyə quyuğu yemirsən (дедушка лис, почему /ты/ не ешь хвост)?

Tülkü dedi (/лис/ сказал):

— Orucam (/я/ в посту; *oruc tutmaq* — *поститься: «пост держать»*).

Canavar dedi (/волк/ сказал):

— Mən oruc-zad deyiləm, yeyəcəyəm (я не пощусь, /я/ съем; *zad* — *как его там, как это его*).

Tülkü dedi:

— Ye (ешь; *yemək* — *есть, кушать*).

— Tülkü baba, niyə quyuğu yemirsən?

Tülkü dedi:

— Orucam.

Canavar dedi:

— Mən oruc-zad deyiləm, yeyəcəyəm.

Tülkü dedi:

— Ye.

Canavar quyuğu yemək istəyəndə tələyə düşdü (пожелав съестъ = *отведать хвост, волк угодил в капкан*).

Quyuq sıçradı kənara düşdü (хвост оказался за капканом; *sıçramaq* — *вскакивать, выскакивать, подпрыгивать; kənara düşmək* — *отходить в сторону; kənar* — *край; düşmək* — *оказаться; попадать*).

Tülkü quyuğu götürüb yeməyə başladı (взяв хвост, лис начал /его/ есть = приступил к трапезе; *yeməyə başlamaq* — *начать есть*).

Canavar ondan soruşdu (волк у него спросил; *o* — *он, она*):

Canavar quyuğu yemək istəyəndə tələyə düşdü. Quyuq sıçradı kənara düşdü.

Tülkü quyuğu götürüb yeməyə başladı. Canavar ondan soruşdu:

— Bəs, orucdun (ты ведь постился; *bəs* — *а, ведь, разве*)?

Tülkü dedi:

— Ayı gördüm, odur ki, yeyirəm (/я/ увидал луну, потому и ем /в мусульманских странах пост прерывается с появлением луны/).

Canavar dedi:

— Bəs, mən nə vaxt ayı gorəcəyəm (а когда же я увижу луну)?

Tülkü dedi:

— Tələnin sahibi gələndə (когда придет хозяин капкана).

— Bəs, orucdun?

Tülkü dedi:

— Ayı gördüm, odur ki, yeyirəm.

Canavar dedi:

— Bəs, mən nə vaxt ayı gorəcəyəm?

Tülkü dedi:

— Tələnin sahibi gələndə.

Tülkü quyuğu təzəcə yeyib qurtarmışdı ki, tələ sahibi gəlib çıxdı (только лис съел хвост, как пришел хозяин капкана; *yeyib qurtarmaq* — кончить есть; *qurtarmaq* — кончать).

Tülkü:

— Canavar lələ, ay göründü, — deyə götürüldü (дядя волк, показалась = *взошла* луна, сказав, /лис/ бросился бежать = наутек).

Tülkü quyuğu təzəcə yeyib qurtarmışdı ki, tələ sahibi gəlib çıxdı. Tülkü:

— Canavar lələ, ay göründü, — deyə götürüldü.

Tələ sahibi canavarı görəndə dedi (увидав волка, хозяин капкана сказал):

— Aha, mən səni çoxdan axtarırdım, yaxşı əlimə düşmüşən (ага, я тебя давно искал: «ищу», хорошо /ты/ попался мне в руки: «вот ты и попался»; *əl* — рука; *düşmək* — падать; *попадать*)!

Canavar yalvarıb dedi (волк, умоляя, сказал = взмолил о пощаде):

— Axı, mənim günahım nədi (в чем же мой грех; *axı* — *ведь, но*)?

Yazığam, burax gedim (бедняга /я/, отпусти, пойду).

Tələ sahibi dedi:

— Sənin günahın çoxdu (много у тебя грехов = велики твои грехи), yazıq heyvanları parçalayıb yeyirsən (раздираешь и пожираешь несчастных животных: «несчастных животных, раздирая, пожираешь»; *parça* — *кусок, клочок, клочок*; *parçalamaq* — *разрывать на куски, раздирать*).

Kişi sözünü qurtardı (мужик кончил говорить; *sözünü qurtarmaq* — *кончать говорить*: «закончил /свое/ слово»), ağacla canavarı döyüb öldürdü (палкой избив, убил волка = *прикончил* волка дубиной; *ağac* — *палка, дубина*), dərisini soyub evinə apardı (и/ содрав кожу, понес /его/ домой).

Tələ sahibi canavarı görəndə dedi:

— Aha, mən səni çoxdan axtarırdım, yaxşı əlimə düşmüşəm!

Canavar yalvarıb dedi:

— Axı, mənim günahım nədi? Yazığam, burax gedim.

Tələ sahibi dedi:

— Sənin günahın çoxdu, yazıq heyvanları parçalayıb yeyirsən.

Kişi sözünü qurtardı, ağacla canavarı döyüb öldürdü, dərisini soyub evinə apardı.

DƏNİZ SƏYAHƏTİ (морское путешествие)

Сказку адаптировал Назим Гулиев

Padşah dəniz səyahətinə çıxmışdı (падишах отправился в морское путешествие; *padşah* — *шах, падишах, царь, государь, монарх*; *çıxmaq* — *выходить; выехать, отправиться*). O, gəmidə kef məclisi düzəltdi (на корабле он устроил пиршество; *o* — *он, она, оно*; *düzəltmək* — *делать*;

устраивать; kef — кутеж, гульба, оргия; məclis — собрание). Padşahın sevimli qulu da burada idi (здесь же был и любимый слуга падишаха).

Padşah dəniz səyahətinə çıxmışdı. O, gəmidə kef məclisi düzəltmişdi. Padşahın sevimli qulu da burada idi.

Qul bu vaxta qədər gəmiyə minməmişdi (до этого времени слуга не плавал на корабле: «не садился на корабль»). Gəmi yırğalandıqca (/когда/ корабль покачивало; *yırğalamaq — качать; укачивать*) onun başı gicəllənir (его голова кружилась = шла кругом), urəyi bulanırdı (тошнило; *ürək — сердце; bulanmaq — мутиться; становиться тусклым*). Bir az keçmədi ki (не прошло много /времени/: «не прошло немного»; *bir — один; bir az — немного, чуточку*), qul ah-nalə edib (слуга, рыдая), şahın və məclisdəkilərin kefini pozdu (испортил настроение падишаху и присутствовавшим на меджлисе).

Qul bu vaxta qədər gəmiyə minməmişdi. Gəmi yırğalandıqca onun başı gicəllənir, urəyi bulanırdı. Bir az keçmədi ki, qul ah-nalə edib, şahın və məclisdəkilərin kefini pozdu.

Nə qədər çalışdırsa (сколько /они/ ни пытались), onu sakit etmək üçün çarə tapan bilmədilər (не смогли его успокоить/утешить; *üçün — чтобы, для того чтобы; çarə — средство, выход; tapmaq — находить*).

Gəmidə ağıllı, dünyagörmüş bir həkim var idi (на корабле был умный, выдавший виды врач; *var olmaq — быть, присутствовать; здравствовать, жить*). O dedi (он сказал):

— Şah icazə versə, mən qulu sakit edərdəm (/если/ шах позволит, я успокою слугу).

Şah razılıq verdi (шах дал согласие/согласился). Həkimin əmri ilə qulu dənizə atdılar (по приказу врача слугу бросили в море).

Nə qədər çalışdılsa, onu sakit etmək üçün çarə tapa bilmədilər. Gəmidə ağıllı, dünyagörmüş bir həkim var idi. O dedi:

— Şah icazə versə, mən qulu sakit edərəm.

Şah razılıq verdi. Həkimin əmri ilə qulu dənizə atdılar.

O üzmək bilmirdi (он не мог плавать; *bilmək* — *уметь; знать*). Bir-iki dəfə əl-qol atdı (пару раз: «один, два раза» руками побарахтался: «бросил»), bir neçə qurtum şor su içəndən sonra (после того, как глотнул немного соленой воды: «выпил несколько глотков соленой воды»), batmağa başladı (начал тонуть; *qurtum* — *глоток*).

O üzmək bilmirdi. Bir-iki dəfə əl-qol atdı, bir neçə qurtum şor su içəndən sonra batmağa başladı.

Bunu görən həkim əmr etdi ki (увидав это, врач приказал; *görmək* — *видеть*), dənizə ip atsinlar (бросить в море канат: «чтобы бросили в море канат»; *ip* — *веревка, бечевка; канат*). Qul ipdən bərk-bərk yarışdı (слуга крепко ухватился за канат). Onu çəkib çıxartdılar (потащив его вытащили). Qul gəminin bir küncündə lal-dinməz oturdu (слуга молча уселся в углу корабля), sakit oldu (успокоился).

Bunu görən həkim əmr etdi ki, dənizə ip atsinlar. Qul ipdən bərk-bərk yarışdı. Onu çəkib çıxartdılar. Qul gəminin bir küncündə lal-dinməz oturdu, sakit oldu.

Baş kefə qarışmış padşahın bunlardan xəbəri yox idi (увлеченный пирушкой падишах не знал об этом; *baş* — *голова; qarışmaq* — *вмешиваться*). Sevimli qul birdən onun yadına düşdü (неожиданно он вспомнил про любимого слугу: «любимый слуга неожиданно пришел ему на память»). Şah sorusdu (шах спросил):

— Nə oldu ki, qul belə aram tapdı (что произошло, что слуга так успокоился; *aram* — покой, успокоение; *tapmaq* — находить)?

Başı kefə qarışmış padşahın bunlardan xəbəri yox idi. Sevimli qul birdən onun yadına düşdü. Şah soruşdu:

— Nə oldu ki, qul belə aram tapdı?

Həkim cavab verdi (врач ответил):

— Qul dəniz görməmişdi (слуга не видал/не познал моря). Gəmidəki salamatlığın qədrini bilmədiyindən (не познав/полюбив уют корабля; *salamatlıq* — здравствование; благополучие), ağlayır və ah-nalə edirdi (плакал и рыдал). Dənizdə batmağın nə olduğunu görəndən sonra (увидав же, что значит потонуть в море; *görmək* — видеть; узнавать, познавать) gəmidə salamat oturmağın qədrini də bildi (/он/ смог полюбить и уют корабля; *oturmaq* — сидеть). Odur ki, belə sakit olmuş və aram tapmışdır (и вот — /он/ угомонился и нашёл покой).

Həkim cavab verdi:

— Qul dəniz görməmişdi. Gəmidəki salamatlığın qədrini bilmədiyindən, ağlayır və ah-nalə edirdi. Dənizdə batmağın nə olduğunu görəndən sonra gəmidə salamat oturmağın qədrini də bildi. Odur ki, belə sakit olmuş və aram tapmışdır.

BİR DAMLA SU (одна капелька воды)

Сказку адаптировал Назим Гулиев

Xırmana od düşmüşdü (гумно загорелось: «на гумно упал огонь»; *od* — огонь; *düşmək* — падать, упасть; случиться). Her yana səs yayıldı (слух /об этом/

прокатился повсюду; *hər* — каждый; *yan* — бок; *stərona*; *səs* — голос, звук, шум; *slux*, *molva*). Kənddə kim varsa, yanğını söndürməyə gəldi (кто есть = был в деревне, пришел тушить пожар).

Xırmana od düşmüşdü. Hər yana səs yayıldı. Kənddə kim varsa, yanğını söndürməyə gəldi.

Uşaqlar, böyüklər su daşıyıb, yanğını söndürməyə çalışdılar (дети, взрослые, таская воду, пытались потушить пожар). Bu vaxt bir sərçə xırmanın üzərində dövrə vurdu (в этот момент один воробышек облетел гумно: «покружил над гумном»; *dövr* — круг, оборот; *virmaq* — ударять, бить). Dimdiyində gətirdiyi saman cörpünü yanan xırmana atdı (бросил на горящее гумно палочку соломинки = соломинку, которую /он/ принес в клюве; *dimdik* — клюв).

Uşaqlar, böyüklər su daşıyıb, yanğını söndürməyə çalışdılar. Bu vaxt bir sərçə xırmanın üzərində dövrə vurdu. Dimdiyində gətirdiyi saman cörpünü yanan xırmana atdı.

Kəndlilər təəccüblənib sərçədən soruşdular (деревенские жители удивившись, = с удивлением спросили у воробышка).

— Ay Sərçə, nə edirsən (эй = послушай, воробей, что ты делаешь/творишь)? Məgər sənin atdığı çöplə yanğın böyüyər (разве = или пожар прибавится из-за соломинки, которую ты бросаешь; *böyütmək* — расти; увеличиваться, прибавляться)?

Sərçə dedi (воробей ответил; *demək* — говорить, восклицать; отвечать):

— Bilirəm ki, böyüməz (знаю, что не прибавится; *ki* — что), ancaq mən öz düşmənçiliyimi bildirirəm (однако в ней моя неприязнь: «однако я показываю свою неприязнь/вражду).

Kəndlilər təəccüblənib sərçədən soruşdular.

— Ay Sərçə, nə edirsən? Məgər sənin atdığı çöplə yanğın böyüyər?

Sərçə dedi:

— Bilirəm ki, böyüməz, ancaq mən öz düşmənçiliyimi bildirirəm.

Bu anda şaxəli ağacın bir budağına sığırçın qondu (тут/в этот момент на одну ветку ветвистого дерева уселся скворец; *qonmaq* — *садиться*). O, dimdiyindən yanğına bir damcı su saldı (он бросил в огонь одну капельку воды из клюва). Camaat sığırçının işinə təəccüb edib soruşdu (люди, удивившись поступку скворца, спросили; *samaat* — *люди, публика, народ, толпа; iş* — *дело, работа; поступок; təəccüb etmək* — *удивляться*):

— Bir damcı su ilə heç yanğın sönər (разве от одной капли пожар убудет; *ilə* — *с, посредством; sönmək* — *погаснуть, угасать*)?

Bu anda şaxəli ağacın bir budağına sığırçın qondu. O, dimdiyindən yanğına bir damcı su saldı. Camaat sığırçının işinə təəccüb edib soruşdu:

— Bir damcı su ilə heç yanğın sönər?

Sığırçın qanadlarını tərpedib dilə gəldi (скворец, взмахнув крыльями: «подвигав крыльями», заговорил; *tərpətmək* — *двигать, шевелить*):

— Bilirəm ki, göyə qalxan bu alov bir damcı su ilə sönməz (знаю, что поднимающееся к небу это пламя от одной капли воды не потухнет). Ancaq mən də bununla öz dostluğumu bildirirəm (однако /в ней/ мое дружелюбие: «я же этим показываю свое дружелюбие»).

Sığırçın qanadlarını tərpedib dilə gəldi:

— Bilirəm ki, göyə qalxan bu alov bir damcı su ilə sönməz. Ancaq mən də bununla öz dostluğumu bildirirəm.

PADŞAH VƏ DƏMİRÇİ

Падишах и кузнец

Сказку адаптировал Агиль Азимов agil.azimov@gmail.com

Biri varıymış, biri yoxuymuş (жил да был: “кто-то был, кого-то не было”), bir padşah varıymış (жил один падишах: «один падишах был»). Bunun var-dövlətinin (у него имущества; *bu — это*) həddi-hesabı yoxuymuş (границ-счета не было). Bir gün padşah (один день = однажды падишах) vəzirini öz yanına çağarıb deyir (визиря к себе позвав, говорит: *öz yanına — к себе*):

— Vəzir, bilirsənmi nə var (визирь, знаешь что)?

— Qibleyi-aləm sağ olsun (Мусульманский мир да здоровствует: *qiblə — местонахождение Мекки, в сторону которой обращаются мусульмане при молитве*), хеур, bilmirəm (нет, не знаю).

Biri vanıymış, biri yoxuymuş, bir padşah varıymış. Bunun varın, dövlətinin həddi-hesabı yoxuymuş. Bir gün padşah vəzirini hüzuruna çağarıb deyir:

— Vəzir, bilirsənmi nə var?

— Qibleyi-aləm sağ olsun, хеур, bilmirəm.

— Vəzir, bax (визирь, смотри = обрати внимание), Hatəm¹ kimi (как Хатем) cahi-cəlal desən məndə (и я великолепен: «великолепен скажешь, и я такой»), qüvvətli pəhlivanlar desən məndə (я силен, как могучие богатыри: «могучие богатыри скажешь и я такой»), yeddi iqlim torpağında mənim hökmüm keçir (моя земля простирается в семи климатах: «в семи климатах

---

¹ **Hatəm** — легендарная личность, был наделен щедростью, мудростью и отвагой.
Мультиязыковой проект Ильи Франка www.franklang.ru

земли моя власть проходит»). Hansı padşahı desən (какого бы падишаха не назвал: «какого падишаха назовешь») onun torpağını at torbasında (его землю в переметных сумках: *at torbası — переметная сумка*) daşıتماğa gücüm çatar (перенести силы хватит: *güc çatar — сил хватит, в силах*). Amma başım fikirdən ayılmır (но мою голову не покидает мысль: «но моя голова от мысли не отделяется»). fikirləşirəm ki, yavaş-yavaş saqqalıma dən düşür (думаю что, постепенно моя борода седеет: *dən düşmək — иметь проседь*), günlərin birində (однажды: в один из дней) başımı yasdığa qoyacağam (я умру: голову на подушку положу). Öləndən sonra yerimdə (смерти после /после смерти/ на моем месте) oğuldan-qızdan bir davamcim yoxdu ki (ни сына ни дочери как наследника нету, чтобы), taxtı-tacımı ona tapşırım (престол и корону я ему поручил). Deyirəm görəsən (вот я и говорю, интересно: *görmək — видеть*) mənnən də çox (меня более = более чем я) fikir çəkən, dərqli (задумчивый, печальный: *fikrini çəkmək- заботится о чем то, беспокоиться*) adam varmı (человек есть ли)?

— Vəzir, bax, Hatəm kimi cahı-cəlal desən məndə, qoşun desən məndə, qüvvətli pəhlivanlar desən məndə, yeddi iqlim torpağında mənim hökmüm keçir. Hansı padşahı desən onun torpağını at torbasında daşıتماğa gücüm çatar. Amma bunula belə başım fikirdən ayılmır. Günüzlər gülürərə, danışırım, gecələr sabaha kimi fikirləşirəm ki, yavaş-yavaş saq-qalıma dən düşür, günlərin birində başımı yasdığa qoyacağam. Öləndən sonra yerimdə oğuldan-qızdan bir zürüyyətim yoxdu ki, taxtı-tacımı ona tapşırım. Odu ki, deyirəm görəsən mənnən də çox fikir çəkən, dərqli adam varmı?

Vəzir söylədi (визирь произнес):

— Şah sağ olsun (да прибудет в здравии шах: «шах здоровым пусть будет»), dünyada dərdsiz, fikirsiz adam tapılmaz (в мире без печали, без

мыслей человека не найти).

Bu sözün üstündə (на этом слове = из-за этого) padşahnan vəzirin arasında mübahisə başladı (между падишахом и визирем спор начался: *ara* — *промежуток, расстояние*), o gündən padşahın adamları şəhərbəşəhər (с того дня, падишаха люди, город за городом: *sr.*: *günbəgün* — *день за днем*), kəndbəkənd gəzib (из деревни в деревню проходя) dərdsiz adam axtardılar (беззаботного человека разыскивали). Kimə yaxınlaşdırsa (к кому бы не не подходили: *yaxınlaşmaq* — *подходить, приближаться*), gördülər hərənin bir dərdi var (видели /что/ у каждого была своя печаль). Axırda gəlib padşaha dedilər (в результате = в конце придя, падишаху сказали: *axır* — *конец, исход, окончание; axır ki* — *наконец-таки, в конце концов*):

Vəzir söylədi:

— Şah sağ olsun, dünyada dərdsiz, fikirsiz adam tapılmaz.

Bu sözün üstündə padşahnan vəzirin arasında mübahisə başladı, o gündən padşahın adamları şəhərbəşəhər, kəndbə-kənd gəzib dərdsiz adam axtardılar. Kimə yaxınlaşdırsa, gördülər hərənin bir dərdi var. Axırda gəlib padşaha dedilər:

— Hər yeri gəzdik (все места обошли), dərdsiz adam tapa bilmədik (без печали человека найти не смогли). Padşah yenə dedi (падишах опять сказал):

— Vəzir, mən inanmıram (визирь, я не верю), gəl təğyiri-libas olaq (давай переодетыми будем: *təğyir* — *изменение, перемена; libas* — *одежда, платье*), çıxmaq vilayəti özümüz gəzək, onda taparıq (выйдем, земли сами обойдем, тогда найдем).

Bəli, padşahnan vəzir paltarlarını dəyişib (вот так, с падишахом визир одежды сменив) düşdülər bazar-dükənə gəzməyə (спустились по рынкам ходить: *bazar* — *рынок ; dükan* — *магазин*), ora getdilər, bura getdilər (там

прошлись, тут прошлись), axırda bir dükana girib dedilər (в конце концов в одну лавку зайдя, произнесли):

— Salaməleyküm (здравствуйте)!

Dükənçi dedi (лавочник сказал):

— Əleyküməssalam (и вы здравствуйте). Ay siz xoş gəlibsiniz (добро пожаловать: «ай, вам добро пожаловать»), deyin görüm nə almaq istəyirsiniz (скажите, что купить хотите: *görüm — я погляжу*), bu saat gətirim (тотчас: «этот час» принесу: *bu — этот*). Padşah dedi (падишах сказал):

— Heç bir şey almaq istəmirik (мы не хотим ничего покупать: *heç bir şey — ни одной вещи, ничего*), gəzirdik, elə bir az (прогуливались, так немного: *bir az — чуть, немного*) yorğunluğumuzu almaq üçün bura girdik (усталость нашу дабы снять, сюда зашли; *yorğun — усталый; yorğunluğ — усталость*), bir balaca söhbət eləyək (немного поговорим: «разговор сделаем»: *bir balaca — немного, чуть-чуть*), dərdimiz dağılsın (чтобы нашу печаль развеять: «наша печаль что бы разрушилась»: *dağılmaq — рушится, разливаться*).

— Hər yeri gəzdik, dərdsiz adam tapa bilmədik. Padşah yenə dedi:

— Vəzir, mən inanmıram, gəl təğyiri-libas olaq, çıxmaq vilayəti özümüz gəzək, onda taparıq.

Bəli, padşahnan vəzir paltarlarını dəyişib düşdülər bazar-dükanı gəzməyə, ora getdilər, bura getdilər, axırda bir dükana girib dedilər:

— Salaməleyküm!

Dükənçi dedi:

— Əleyküməssalam. Ay siz xoş gəlibsiniz, beş gəlibsi-niz, deyin görüm nə almaq istəyirsiniz, bu saat gətirim. Padşah dedi:

— Heç bir şey almaq istəmirik, gəzirdik, elə bir az yorğunluğumuzu almaq üçün bura girdik, bir balaca söhbət eləyək, dərdimiz dağılsın.

Dükənçi qaş-qabağına turşudub dedi (лавочник нахмурил брови и сказал: *turşutmaq — кислить, окислять; qaş-qabağı — хмурый*):

—Vallah oturub danışmağnan (клянусь Богом, от разговоров: «сидя и разговаривая») keyfim açılması deyil (мое настроение не улучшится: «открыться не сможет»).

Padşah dedi (падишах сказал):

—Niyə (почему)?

Dükənçi cavab verdi (лавочник ответил: «ответ дал»):

—Necə niyə (как почему)? Neçə vaxtdı ki (вот уже сколько времени), malım satılmır (мой товар не продается). Elə bil heçkimin pulu yoxdu (как будто ни у кого денег нету). Mal alan da (да и покупатели: *almaq — покупать, приобретать*) niyə aparır (в долг забирают), bir qəpik də pul vermir (ни копейки денег не дают). İndi anbar dolusu malım var (сейчас склад полон моего товара), amma çörək almağa pulum yoxdu (но хлеб купить, денег нет). Bu halnan nə keyfim olsun (при таком положении какое же настроение).

Dükənçi qaş-qabağına turşudub dedi:

—Vallah oturub danışmağnan keyfim açılması deyil.

Padşah dedi:

—Niyə?

Dükənçi cavab verdi:

—Necə niyə? Neçə vaxtdı ki, malım satılmır. Elə bil heçkimin pulu yoxdu. Mal alan da niyə aparır, bir qəpik də pul vermir. İndi anbar dolusu malım var, amma çörək almağa pulum yoxdu. Bu halnan nə keyfim olsun.

Padşahnan vəzir gördülər ki (падишах с визирем поняли что), kişinin dərdi var (есть у человека печаль). Yavaşca çıxıb getdilər (тихо ушли: «вышли

ушли»). Yolda bir bağbana rast gəlib (по дороге одного садовника встретили) onun keyfini xəbər aldılar (о его настроении /так же / спросили: xəbər almaq — разузнать). Bağban dedi (садовник сказал):

— Ay qardaşlar, nə keyfim olacaq (эх братья, с чего взятся настроению у меня), var-yox bir bağım varıydı (из имущества один сад у меня был). Padşahın cuvarları (распорядители падишаха: *civar* — лицо, ведающее распределением оросительной воды) suyumu kəsib bağımı susuz qoyublar (воду /мою/ перекрыв, мой сад без воды оставили: *susuz* — без воды; *qoymaq* — оставлять, покидать, класть). Ağacalarımın hamısı quruyub (деревья все высохли), tələf olub (и погибли: *tələf olmaq* — погибнуть, уничтожиться, пропадать), indi onun fikrindəyəm ki (теперь о том думаю; *fikrində* — в мыслях; *fikrindəyəm* — раздумываю, в мыслях я /нахожусь/), neyləyim (что же теперь делать: *neyləyim/nə eləyim* — что делать мне).

Padşahnan vəzir burdan da getdilər (падишах с визирем и отсюда ушли). Yolları bir ölü məclisinə düşdü (дорога их привела на поминки: *ölü məclisi* — поминки; *məclis* — собрание, заседание). Girdilər yas məclisinə (зашли они в траурное помещение: *yas* — траур), kimə yanaşdırsa (к кому бы ни подходили), dərdsiz adam tapa bilmədilər (без печали человека не могли найти: *dərdsiz* — без печали, без грусти). Biri dedi (один сказал):

Padşahnan vəzir gördülər yox, kişinin dərdi var. Yavaşca çıxıb getdilər. Yolda bir bağbana rast gəlib onun keyfini xə-bər aldılar. Bağban ahı-zaman dedi:

— Ay qardaşlar, nə keyfim olacaq, var-yox bir bağım varıydı. Padşahın cuvarları suyumu kəsib bağımı susuz qoyublar. Ağacalarımın hamısı quruyub, tələf olub, indi onun fikrindəyəm ki, neyləyim.

Padşahnan vəzir burdan da getdilər. Yolları bir ölü məclisinə düşdü. Girdilər yas məclisinə, kimə yanaşdırsa, dərdsiz adam tapa bilmədilər. Biri dedi:

— Qızım cavan öldü (моя дочь умерла молодой: «*молодой умерла*»), dünyadan nakam getdi (мира не повидала: «*этим миром не*

насытившись, ушла»; *nakat* — не достигший желаемого /перс./).

O biri dedi (другой сказал):

— Gözümün ağı-qarası (самое дорогое: «моего глаза белок и зрачок») birсə oğlumu padşah (моего единственного сына падишах) dar ağacından asdırdı (на виселице повесил: *dar ağacı* — виселица; *ağac* — дерево).

Padşah dedi (падишах сказал):

— Vəzir, bura yas yeridi (визирь, здесь поминки: *yer* — место), burda hamı dərđli olar (здесь все грустные будут), gəl indi də bir toy məclisinə gedək (давай теперь и на свадьбу пойдем: *toy məclisi*, *toy* — свадьба).

Hər ikisi evdən çıxıb (обо вышли из дома) bir toy məclisinə getdilər (отправились на свадьбу). Qarıdan girən kimi (как только вошли) gördülər çalan kim (увидели, что кто-то играет), oxuyan kim (кто-то поет), oynayan kim (кто-то танцует), gülən kim (кто-то смеется). Bir keyf var ki (столько радости), gəl görəsən (любо-дорого). Padşah dedi (падишах сказал):

— Vəzir, biz axtardığımızı tapsaq (визирь, если мы то, что ищем, и найдем: «разыскиваемое если найдем») burda tapacaqıq (то только здесь: «здесь и найдем»).

— Qızım cavan öldü, dünyadan nakam getdi.

O biri dedi:

— Gözümün ağı-qarası birсə oğlumu padşah dar ağacından asdırdı.

Padşah dedi:

— Vəzir, bura yas yeridi, burda hamı dərđli olar, gəl indi də bir toy məclisinə gedək.

Hər ikisi evdən çıxıb bir toy məclisinə getdilər. Qarıdan girən kimi gördülər çalan kim, oxuyan kim, oynayan kim, gülən kim. Bir keyf var ki, gəl görəsən. Padşah dedi:

— Vəzir, biz axtardığımızı tapsaq burda tapacaqıq.

Vəzir dedi (визирь сказал):

— Qibleyi-aləm sağ olsun (мусульманский мир да здоровствует), təkİ elə olsun (лишь бы так и было: *təki* — *лишь бы, только бы*), amma bu adamların ürəyini (но то, что у этих людей на душе: *ürək* — *сердце, душа*) burda bilmək olmaz (невозможно здесь оценить: «здесь узнать нельзя»), toydan sonra görərik (после свадьбы посмотрим).

Birdən padşahın gözü (вдруг взгляд падишаха) bir adama sataşdı (привлек один человек: *sataşmaq* — *задевать, приставать*), gördü ki, məclisin lap başında (заметил что, в самом центре собрания: *baş* — *голова, центр*) bığburma bir kişi oturub (сидит мужчина с закрученными усами: *biğ* — *усы; burmaq* — *закручивать, скручивать, завивать*), üzünə baxan kimi başlayır gülməyə (когда на него смотрят, начинает смеяться).. Özü də ona nə qədər deyirlərsə ye (причем ему сколько бы ни предлагали поесть; *nə qədər* — *сколько; özü də* — *причем, к тому же*), deyir ki (говорит), vallah gündə evimizdə toydu (клянусь, каждый день в нашем доме свадьба), indicə yeyib gəlirəm (только что покушал: «покушав, пришел»). Padşahnan vəzir istəyirdilər ki (падишах с визирем захотели), bu adamnan danışınlar (с этим человеком поговорить), firsət düşmürdü (но удобного случая не выпадало: *düşmək* — *падать, выпадать*). Bunlar o qədər gözlədilər ki (они столько ждали), toy məclisi dağıldı (что и свадьба закончилась), hətən kişi evinə gedəndə (и когда этот мужчина домой уходил) qarabaqara onun dalınca getdilər (последовали за ним: «по следам за ним пошли»; *dalınca* — *за, вслед, следом*). Kişi evinə girəndən bir az sonra (через некоторое время после того, как мужчина вошел в дом: *bir az sonra* — *немного погодя*) padşahnan vəzir qarını döydülər (падишах с визиром в дверь постучались). İçəridən bir nəfər (кто-то изнутри) gəlib qarını açdı (открыл им дверь: «придя, дверь открыл»). Qarıya gələnə dedilər (/к двери/ пришедшему они сказали):

Vəzir dedi:

— Qibleyi-aləm sağ olsun, təki elə olsun, amma bu adamların ürəyini burda bilmək olmaz, toydan sonra görərik.

Birdən padşahın gözü bir adama sataşdı, gördü ki, məcli-sin lap başında bığıburma bir kişi oturub, üzünə baxan kimi başlayır gülməyə, ayağa duranda qolları özündən qabağa gedir, az qalır göyə uçsun. Özü də ona nə qədər deyirlərsə ye, deyir ki, vallah gündə evimizdə toydu, indicə yeyib gəlirəm. Padşahnan vəzir ha istəyirdilər ki, bu adamnan danış-sınlar, firsət düşmürdü. Bunlar o qədər gözlədilər ki, toy məclisi dağıldı, həmən kişi evinə gedəndə qarabaqara onun dalınca getdilər. Kişi evinə girəndən bir az sonra padşahnan vəzir qarını döydülər. İçəridən bir nəfər gəlib qarını açdı. Qarıya gələne dedilər:

— Qərib adamıx (мы чужеземцы), gecə qalmağa yerimiz yoxdu (на ночь остаться места у нас нет). Sizdə gecələməyə (у вас переночевать) bizə yer verərsinizmi (не позволите ли : «нам места не дадите ли»)?

Ev sahibi dedi (хозяин дома сказал):

— Qardaşlar, gecə vaxtı qonağı (братья, ночного гостя: *gecə vaxtı* — *ночное время, поздно ночью*) qarıdan qaytarmazlar (обратно не отправляют: «от дверей не возвращают»), buyurun içəri (прошу, входите: «пожалуйста, вовнутрь»).

Padşahnan vəzir içəri girdilər (падишах и визирь вошли: «вовнутрь вошли»). Ev sahibi onlara yer görsətdi, oturdular (хозяин дома пригласил их сесть: «показал им место», они сели). Qonaxlar baxıb gördülər ki (гости заметили, что: «посмотрев, увидели, что»), bu kişinin evi (дом этого человека) padşahın evindən qəşəngdi (красивее дворца падишаха: «падишаха дома красивее»). Padşahın evi bunun yanında (дворец падишаха по сравнению с этим: «рядом с этим») çay daşından tikilmiş (как будто построен из речного камня; *çay* — *река*; *daş* — *камень*) daxmaya oxşayır (и

похож на лачугу: *дахта* — *хибара, лачуга*). Qarısında qulu (в дверях /стоит/ раб), qulluxçusu (слуга), evi başdan-ayağa (весь дом: «от начала до конца») ləl-cavahirat içində (в драгоценных камнях: ləl- рубин; cavahir — драгоценный камень). Başladılar söhbətə, bir də gördülər ki (начали разговор, и вдруг увидели что = почти сразу же), çay-çörək gəldi (им принесли еду: çay — чай; çörək — хлеб). Oturub çörək yeməyə başlayanda (когда они принялись за еду: «присев хлеб/еду кушать начали») ev yiyəsi bir ah çəkdi (хозяин дома глубоко вздохнул: ah çəkmək — вздыхать). Padşahnan vəzir qaldılar məəttəl ki (падишах и визирь заколебались: *məəttəl qalmaq* — не знать что, делать, колебаться), yəqin bunun da dərdi var (наверно, и он о чем то грустит: «наверно у этого тоже есть печаль»; *da* — и, тоже, также) ki, belə ah çəkir (раз так вздыхает). Odu ki, dedilər (поэтому сказали: *odu ki* — поэтому, именно поэтому):

— Qərib adamıx, gecə qalmağa yerimiz yoxdu. Sizde gecələməyə bizə yer verərsinizmi?

Ev sahibi dedi:

— Qardaşlar, gecə vaxtı qonağı qarıdan qaytarmazlar, buyurun içəri.

Padşahnan vəzir içəri girdilər. Ev sahibi onlara yer gör-sətdi, oturdular. Qonaxlar baxıb gördülər ki, bu kişinin evi padşahın evindən qəşəngdi. Padşahın evi bunun yanında çay daşından tikilmiş daxmaya oxşayır. Qarısında qulu, qulluxçusu, evi başdan-ayağa ləl-cavahirat içində. Başladılar söhbətə, bir də gördülər ki, çay-çörək gəldi. Oturub çörək ye-məyə başlayanda ev yiyəsi bir ah çəkdi. Padşahnan vəzir qaldılar məəttəl ki, yəqin bunun da dərdi var ki, belə ah çəkir. Odu ki, dedilər:

— Qardaş, niyə ah çəkdin (друг, зачем вздыхаешь)?

Kişi dedi (мужчина сказал):

— Heç, elə belə (ничего, просто так: *elə belə* — так, просто так).

Padşah nə qədər elədisə (падишах что бы ни делал: *nə qədər — сколько*), kişi demək istəmədi (мужчина говорить не хотел). Axırda vəzir dedi (в конце /концов/ везирь сказал):

— Qardaş, bizlərdə adətədi (брат, у нас обычай), qonağa hörmət eləyərlər (гостью уважение оказывают), əgər sən dərdini deməsən (если ты свою печаль не откроешь: *dəmək — говорить*) əlimizi süfrəyə uzatmayacaуıx (до еды мы не дотронемся: “руки к еде не протянем”).

Kişi əlacsız qalıb dedi (у мужчины не осталось выбора, и он сказал: *əlacsız qalmaq — окажется в безвыходном положении; əlac — способ, выход*):

— Vallah allahdan gizlin deyil (клянусь, от Бога это не скрыто), bəndədən nə gizlin (то, что скрыто от его слуг: «от слуг что скрыто»). Mənim çörək yeməyə qollarım yoxdu (у меня нет рук, чтобы пищу есть: «у меня хлеб кушать рук нет»).

Vəzir dedi (визирь сказал):

— Bəs axı biz sənin qollarını görürük (но ведь мы твои руки видим: *bəs — а, ведь, разве; axı — ведь*).

— Qardaş, niyə ah çəkdin?

Kişi dedi:

— Heç, elə belə.

Padşah nə qədər elədisə, kişi demək istəmədi. Axırda vəzir dedi:

— Qardaş, bizlərdə adətədi, qonağa hörmət eləyərlər, əgər sən dərdini deməsən əlimizi süfrəyə uzatmayacaуıx.

Kişi əlacsız qalıb dedi:

— Vallah allahdan gizlin deyil, bəndədən nə gizlin. Mənim çörək yeməyə qollarım yoxdu.

Vəzir dedi:

— Bəs axı biz sənin qollarım görürük.

Kişi dedi (мужчина сказал):

— O gördüyünüz (то, что вы видите) mənim qolum deyil (не мои руки: *deyil* — не, не есть), paltarın qoluna (в рукава одежды) saman doldurmuşam (соломой я наполнил), odu (вот что это).

Çuxanı kişinin əynindən çıxarıb (верхнюю одежду с мужчины сняв) gördülər doğrudan da qolları yoxdu (увидели, действительно рук нет: *doğru* — правда). Vəzir bu əhvalatı görəndən kimi (визирь, это увидев: *əhvalat* — событие, случай; *kimi* — едва, как только) barmağını dişlədi (палец прикусил). Padşah dedi (падишах сказал):

— A kişi, sənın qollarını (мужик, твои руки) kim bu günə salıb (кто в такое состояние превратил: *pis günə salmaq* — портить; *bir günə salmaq* — приводить в /плохое/ состояние, портить)?

Kişi dedi (мужик сказал):

— Bizim bu zalım (наш этот жестокий), ağılsız (безумный/глупый: *ağıl* — ум), hər yalana inanan (в любую ложь верящий) padşahımız (падишах).

Padşah bu sözü eşidəndən kimi (падишах, эти слова услышав) cın vurdu başına (пришел в ярость: “джин ударил в его голову”), amma özünü saxladı (но себя удержал), dedi (сказал):

— Axı padşah niyə (но падишах зачем) sənın qolunu kəsdirib (тебе руки отрубить приказал: *kəsdirmək* — отрубить; *kəsdirmək* — отрубить с чьей-либо помощью, приказать отрубить)?

Kişi dedi:

— O gördüyünüz mənim qolum deyil, paltarın qoluna saman doldurmuşam, odu.

Çuxanı kişinin əynindən çıxarıb gördülər doğrudan da qolları yoxdu. Vəzir bu əhvalatı görəndən kimi barmağını dişlədi. Padşah dedi:

— A kişi, sənın qolunu kim bu günə salıb?

Kişi dedi:

— Bizim bu zalım, ağılsız, hər yalana inanan padşahımız.

Padşah bu sözü eşidən kimi cin vurdu başına, amma özünü saxladı, dedi:

— Axı bir de görüm padşah niyə sənın qolunu kəsdirib?

Kişi dedi (мужик сказал):

— Mənim dükanım varıydı (у меня лавка была), dəmirçilik eləyirdim (кузнецом работал: dəmirçi — кузнец, жестянщик; eləmək/etmək — делать, производить), özü də ustalıqda adıм çıxmışdı (причем прославился как мастер: ustalıq — мастерство; ad-san çıxarmaq — приобрести известность, славу), hamı məni tanıyırdı (все меня знали). Bir gün (однажды) padşahın darğası gəldi ki (падишаха управляющий пришел пришел чтобы), padşahın əmrinə görə (по приказу падишаха: görə — согласно, вследствие, благодаря) gərək ona elə bir qılınc qayırsan ki (нужно ему такой меч сковать чтобы), daşa vuranda (по камню когда бил) iki parça eləsin (разрубал бы его на две части: «две части делал бы»), bir tük qədər də (и на волосок чтобы) ağzı əyilməsin (лезвие не гнулось). Mən padşaha layiq gözəl bir qılınc qayırdım (я достойный падишаха красивый меч приготовил), sabahı günü (на следующий день) oğlan gəlib qılıncı apardı (парень пришел и меч забрал). Üstündən bir gün keçmiş (прошел еще один день: «сверху один день прошел») bir də gördüm ki (и вот я вижу), başdan-ayağa qırmızı geyinmiş (с ног до головы в красное одетые) iki cəllad dükənə girib (два палача в лавку зайдя) elə oradaca (прямо там же) qolumu qılıncı vurub saldılar (мои руки мечом отрубив, повесили).

Cəlladlardan biri dedi (один из палачей сказал: «из палачей один сказал»):

— Padşahı aldadıb (падишаха обманул) ona sınıx qılınc qayırdın (ему треснутый меч приготовил) qolların bax belə kəsərlər (руки вот так отрубают: bax belə — вот так, вот как), padşah özü belə əmr eləyib (падишах сам так приказал; əmr — приказ).

Kişi dedi:

— Mənim dükanım varıydı, dəmirçilik eləyirdim, özü də ustalıqda adım çıxmışdı, hamı məni tanıyırdı. Bir gün padşahın darğası gəldi ki, padşahm əmrinə görə gərək ona elə bir qılınc qayırasan ki, daşa vuranda iki parça eləsin, bir tük qədər də ağzı əyilməsin. Mən padşaha layiq gözəl bir qılınc qayırdım, sabahı günü oğlan gəlib qılıncı apardı. Üstündən bir gün keçmiş bir də gördüm ki, başdan-ayağa qırmızı geyinmiş iki cəllad dükənə girib elə oradaca qolumu qılıncı vurub saldılar.

Cəlladlardan biri dedi:

— Padşahı aldadıb ona sınıx qılınc qayıramn qolların bax belə kəsərlər, padşah özü belə əmr eləyib.

Dedim (я сказал):

— Mənim qayırdığım qılınc (мно́й пригото́вленный меч) daşı parça-parça eləyir (камень на куски разбивает: *parça-parça eləmək — разрезать, разрубить на кусочки*), bu olan iş deyil (этого не может быть: *olan iş — обычное дело*).

Cəlladlar gedib (палачи ушли) əhvalatı padşaha söyləyirlər (доложили об этом падишаху: «обстоятельства падишаху сказали»). Padşah inanmır (падишах не поверил). Amma padşahın vəzirini (но падишаха визирь) ağıllı adam idi (умным человеком был: *ağıl — ум, разум*). O, başlayır şübhələnməyə ki (он начинает подозревать), yəqin darğanın (наверно управляющий) qılıncı tamahı düşüb (соблазнился мечом: *tamahı düşmək — зариться, соблазняться: tamah — корысть, алчность*), dəyişib, əvəzinə ayrısını verib (поменял, вместо одного дал другой: *əvəz — замена, смена; ayrı — другой*). Başlayır bu sirri öyrənməyə (начинает эту тайну разузнавать). Bu tərəfdən də mən (со своей стороны я) hər yerdə (езде) padşahın elədiyi zülmü (о злодеяниях падишаха: «падишахом совершенном зле») camaata söyləyirdim (народу рассказывал).

Padşah özünü saxlaya bilməyib dedi (падишах, себе не сумев сдержатъ, сказал):

— A kişi, sənin bu boyda dərdin var idi (мужик, у тебя такая/таких размеров/ печаль была: boy — размер, длина), bəs niyə üzünə baxana (но почему, когда на тебя смотрели) elə hırıldaıyb gülürdün (так хохотал, смеялся)?

Dedim:

— Mənim qayırdığım qılmc daşı parça-parça eləyir, bu olan iş deyil.

Cəlladlar gedib əhvalatı padşaha söyləyirlər. Padşah inanmır. Amma padşahın vəziri ağıllı adam idi. O, başlayır şübhələnməyə ki, yəqin darğanın qılınca tamahı düşüb, dəyi-şib, əvəzinə ayırısım verib. Başlayır bu sirri öyrənməyə. Bu tərəfdən də mən hər yerdə padşahın elədiyi zülmü camaata söyləyirdim.

Padşah özünü saxlaya bilməyib dedi:

— A kişi, sənin bu boyda dərdin var idi, bəs niyə üzünə baxana elə hırıldaıyb gülürdün?

Kişi dedi (мужик сказал):

— Qonax qardaş (брат: «брат-гость»), bir az səbrin olsun (немного терпения: «немного терпения пусть будет у тебя»), qoy sözümü danışım (разреши, расскажу: söz — слово; danışmaq — говорить, рассказывать), elə bu saat (как раз) deyəcəydim niyə mən həmişə gülürdüm (уже говорил, почему я постоянно смеюсь). Sözümlü kəsdin (меня перебил: kəsmək — резать, отрезать). İndi deyim (сейчас скажу), onun da səbəbini bil (знай же и на это причину). Elə ki, mən padşaha lənət oxumağa başladım (вот так я падишаха проклинать начал: lənət — проклятие, анафема; oxumaq — неть), bu söz gedib padşahın qulağına çatdı (эти слова до падишаха дошли: çatmaq — достигать, доходить). Bu dəfə vəziri yanıma göndərdi ki (на этот

раз визиря ко мне послал, чтобы), əgər bir də mənim zalımlığımnan danışsa (мол, если он еще раз заговорит о моей жестокости), onu dar ağacından asdıracam (его на виселице повесить прикажу: *dar ağacı — виселица; asmaq — вешать, подвешивать*). Yox, əgər (а если) hər yerdə məni tərifləyib (езде меня будет расхваливать), gülüb-hırıldasa (смеяться, хохотать) onda onunla işim yoxdu (тогда оставлю его в покое: «с ним моего дела нет»). Vəzir padşahın bu əmrini mənə söyləyəndən sonra (после того, как визирь падишаховский этот приказ мне передал; ...*dən sonra — после того, как...*) mən başladım (я принялся) üzdə həmişə yalandan gülüb-danışmağa (/на лицо/всегда понарошку смеяться и разговаривать: *yalan — ложь, обман*), amma ürəyimdə (но внутри) iki dəfə artıq (вдвое больше: *dəfə — раз, bir dəfə — один раз; artıq — больше, свыше*) qarğış tökməyə (проклинать). Mən gördüm ki (я увидел = понял что), yanıma gələn vəzir (пришедший ко мне визирь) həm insafli (как справедливый: «и на справедливого /похож/»), həm də ağıllı adama oxşayır (так и умный человек: «и на умного человека похож»). Odu ki (так что), əhvalatı olduğu kimi (историю как есть) ona danışdım (ему рассказал). Vəzir dedi ki (визирь сказал, что), arxayın ol (будь спокоен: «спокоен будь»), bu iş olsa-olsa darğanın kələyidi (если это управляющего махинация), mən onu taracam (я это раскрою).

Kişi dedi:

— Qonax qardaş, bir az səbrin olsun, qoy sözümlü danışım, elə bu saat deyəcəydim niyə mən həmişə gülürdüm. Sözümlü kəsdin. İndi deyim, onun da səbəbini bil. Elə ki, mən padşaha lənət oxumağa başladım, bu söz gedib padşahın qulağına çatdı. Bu dəfə vəziri yanıma göndərdi ki, əgərbir də mənim zalımlığımnan danışsa, onu dar ağacından asdıracam. Yox, əgər hər yerdə məni tərifləyib, gülüb-hırıldasa onda onunla işim yoxdu. Vəzir padşahın bu əmrini mənə söyləyəndən sonra mən başladım üzdə həmişə yalandan gülüb-danışmağa, amma ürəyimdə iki dəfə artıq qarğış tökməyə. Mən gördüm ki, yanıma gələn

vəzir həm insaflı, həm də ağıllı adama oxşayır. Odu ki, əhvalatı olduğu kimi ona danışdım. Vəzir dedi ki, arxaym ol, bu iş olsa-olsa darğanın kələyidi, mən onu tapacam.

Padşah özünü saxlaya bilməyib (падишах, не сдержавшись: себя сдержать не смог) bir də soruşdu (снова спросил):

— Qardaş, bəlkə padşahı aldadıblar (брат/друг, может, падишаха обманули).

Onda nə taxsır var (какая его вина: «у него какая вина есть»)?

Kişi dedi (мужик сказал):

— Qonax qardaş (гость мой: «гость брат»), niyə uşax kimi danışırısan (почему ты рассуждаешь как ребенок: «почему ребенок как разговариваешь»)? Elə əsl taxsır ondadır da (это ведь он виноват: «ведь настоящая вина у него»; *əsl* — *настоящий, подлинный*, *taxsır* — *вина*). Bəlkə biri gəlib yalandan deyəcəkdir ki (может, кто-то будет врать: «может, один придет, понарошку скажет что»), mənim xoruzum gündə yüz yumurta yumurtlayır (/что/ мой петух в день сто яиц несет), gərək padşah ona inansın (падишах и в это должен поверить: «должен падишах в это поверить»)? Belə padşaha ağılsız adam deyərlər (такого падишаха только глупым можно назвать: «такому падишаху глупый человек скажут»). Mən özüm dəmirçi adamam (я сам кузнец; *adam* — *человек*), amma bilirəm ki (но знаю, что), padşahın gərək ağıllı (падишах должен быть умным), tədbirli (рассудительным; *tədbir* — *предосторожность, осмотрительность*), dünyagörmüş adamdan ola (много повидавшим человеком: *dünya* — *мир, свет*), onların sözlərini də eşidəndən (и после того, как чужие речи услышит: «их слова услышав») sonra bir özü yoxlaya (после и сам проверить должен: «потом один сам проверит»; *bir* — *здесь как «и»*), bəlkə elə onu alladırlar (может, так его обманывают). Nə olardı ki (что было бы, если бы), ya padşah (или падишах), ya da onun adamlar (или же его люди) mənə yanlarına çağırub (меня к себе призвав) soruşaydılar ki (спросили, что), ay yazıx (ай,

бедалага), axı sənin taxsırın nədi (ведь твоя вина в чем: *axı — ведь*)? Mən də açıb düzünü deyəydim (я бы им правду сказал: «я бы, открыв, правду сказал»), onda qolumu da kəsməzdlər (тогда бы мне и руки не отрубили бы).

Padşah özünü saxlaya bilməyib bir də soruşdu:

— Qardaş, bəlkə padşahı aldadıblar. Onda nə taxsır var?

Kişi dedi:

— Qonax qardaş, niyə uşax kimi danışırsan? Elə əsl taxsır ondadı da. Bəlkə biri gəlib yalandan deyəcəkdir ki, mənim xoruzum gündə yüz yumurta yumurtlayır, gərək padşah ona inansın. Belə padşaha ağılsız adam deyərlər. Mən özüm də-mirçi adamam, amma bilirəm ki, padşahın gərək ağıllı, tədbirli, dünyagörmüş adamları ola, onların sözlərini də eşidən-dən sonra bir özü yoxlaya, bəlkə elə onu alladırlar. Nə olardı ki, ya padşah, ya da onun adamları məni yanlarına çağıraraq soruşaydılar ki, ay yazıx, axı sənin taxsırın nədi? Mən də açıb düzünü deyəydim, onda qolumu da kəsməzdlər.

Padşahla vəzir bir-birinə baxıb (падишах с визирем друг на друга посмотрев) gördülər ki (поняли что: *görmək — видеть, подмечать*), bu kişinin dərdi (у этого мужчины печаль) hamıdan çoxdu (больше всех). Gecədən xeyli keçmişdi (было далеко за полночь: «от ночи много прошло»). Odu ki, getdilər yatmağa (вот и пошли спать). Yatağa girdilərsə də (хотя и были они в спальне: «в спальную комнату хотя и вошли»), yata bilmədilər (заснуть не могли). Vəzir padşaha yaxınlaşıb dedi (визирь, к падишаху приблизившись, сказал):

— Yadıınıza gəlirmi (помните: *yada gətirmək — припомнить, вспомнить*), bu kişinin qollarının kəsilməsinə (этому мужику руки отрубить) siz əmr vermişdiniz (вы приказ дали)...

Padşah dedi:

— Vəzir, yaxşı yadımdadı (визирь, хорошо помню). Mən indi başa düşürəm

ki (я сейчас понимаю, что : başa düşmək — понимать, осознавать), bütün əmrləri belə vermişəm (все приказы так отдавал). Lap əbləh olmuşam (каким же я был глупцом: «совсем глупым был»). Öz adamlarıma inanıb (своим людям поверив), özgələrinin sözünə qulaq da asmamışam (других даже не слушал: «чужих слов уши даже не вашал»; *qulaq asmaq* — слушать, внимать). Bir də mənim torpağımdakı (и моей земли = что на моей земле) adamların dərdli, qəmli olmalarının də səbəbi (люди горестные и печальные, причиной тому) deyəsən elə özüm olmuşam (наверное, сам же я и был). Çünki biz rast olduğumuz adamların hamısı (потому что все люди, с которыми мы встречались: «потому что нами встреченные люди все») padşahın zülmündən danışirlar (говорили о тирании падишаха: «о падишаха тирании говорили»). Mən bu gündən (я с этого дня) zalımlığımdan əl çəkirəm (с жестокостью покончу: *əl çəktək* — прекращать, заканчивать). Bundan sonra lap atam da olsa (теперь, пусть даже будет мой отец: *bundan sonra* — после этого; *lap* — очень, весьма, даже), hamıya bir göznən baxacağam (все для меня будут равны: «на всех одним глазом буду смотреть»). Kasıb-kusuba, əlsiz-ayaqsızlara, qocalara, yetimlərə, dullara (беднякам, калекам, старикам, сиротам, вдовам) əl tutacağam (буду помогать: *əl tutmaq* — помогать материально, идти навстречу). Amma vəzir (но визирь), gərək burdan gedəndən sonra (надо после ухода отсюда) darğanı yoxlayaq (управляющего проверить).

Padşahla vəzir bir-birinə baxıb gördülər ki, bu kişinin dərdi hamıdan çoxdu. Gecədən xeyli keçmişdi. Odu ki, getdilər yatmağa. Yatağa girdilərsə də, yata bilmədilər. Vəzir padşaha yaxınlaşıb dedi:

— Qibleyi-aləm, yadınıza gəlirmi, bu kişinin qollarının kəsilməsinə siz əmr vermişdiniz...

Padşah dedi:

— Vəzir, yaxşı yadımdadı. Mən indi başa düşürəm ki, elə bütün əmrləri belə

vermişəm. Lap əbləh olmuşammiş. Öz adamlarıma inanıb, özgələrinin sözüne qulaq da asmamışam. Bir də mənim torpağımdakı adamların dərdli, qəmli olmalarının də səbəbi deyəsən elə özüm olmuşam. Çünki biz rast olduğumuz adamların hamısı padşahm zülmündən danışirlar. Mən bu gündən zalımlığımdan əl çəkirəm. Bundan sonra lap atam da olsa, hamıya bir göznən baxacaqam. Kasıb-kusuba, əlsiz-ayaqsızlara, qocalara, yetimlərə, dullara əl tutacaqam. Amma vəzir, gərək burdan gedəndən sonra darğanı yoxlayaq.

Vəzir dedi (визирь сказал):

— Şahım, o işi mən özüm yoxlaram (мой шах, это дело я сам проверю).

Padşah dedi (падишах сказал):

— Vəzir, nə yoxlamaq (визирь, что за проверка), gedən kimi çağırıb deyərəm (как только уйдем, призову и скажу) qılıncı gətir (меч принеси), o da gətirər (он и принесет), sonra da boynunu vurduraram (потом ему голову отрублю: *boynunu vurmaq — обезглавить, отсечь, казнить*).

Vəzir dedi (визирь сказал):

— Elə sənin səhvın ordadı ki (как раз твоя ошибка в том), kələkbazdan doğruluq gözləyirsən (от лжеца правды ждешь: *kələk — махинация, надувательство, плутня*). Axı o bilir ki (а ведь он знает), qılıncı gətirib sənə görsətsə (если меч принесет и тебе покажет), işlərin üstü açılacaq (это дело раскроется: *üst — верх, верхняя часть*), onda heç onu gətirərmimi (в этом случае разве его принесет)? Bu işdə (в этом деле) tədbir lazımdı (осторожность нужна: *tədbir — мера, предосторожность, осмотрительность*). İndi o tədbiri mən görüm (сейчас эти меры я приму), sən də bax (а ты наблюдай).

Vəzir dedi:

— Şahım, o işi mən özüm yoxlaram.

Padşah dedi:

— Vəzir, nə yoxlamaq, gedən kimi çağırıb deyərəm qılıncı gətir, o da gətirər, sonra da boynunu vurduraram.

Vəzir dedi:

— Elə sənin səhvin ordadı ki, kələkbazdan doğruluq gözləyirsən. Axı o bilir ki, qılıncı gətirib sənə görsətsə, işlərin üstü açılacaq, onda heç onu gətirərmimi? Bu işdə tədbir lazımdı. İndi o tədbiri mən görüm, sən də bax.

Bəli, səhər açıldı (так наступило утро), qonaqlar ev sahibinə halalxoş eləyib (гости, хозяина проблагодарив: *ev* — дом; *halal* — благоприобретенный, приобретенный честным путем) gəldilər öz yerlərinə (ушли восвояси: *öz* — свой, сам; *yer* — место, земля, почва). Padşah dedi (падишах сказал):

— Vəzir, indi tədbirini gör (визирь, теперь меры принимай: *görmək* — производить, выполнять работу).

Vəzir dedi (визирь сказал):

— Şahım (мой шах), əmr ver ki, sabah (прикажи: «приказ дай», чтобы завтра: «завтрашний день») meydana ox atmaq (на площади стреляли из луков: «стрел бросания»), qılınc vurmaq (сражались на мечях: «на мечях сражения»), at çarmaq günüdü (скакали на лошадях: «на конях скачек день был»), kimin yaxşı nəyi varsa çıxartsın (у кого хорошее что есть, пусть приносит: *çıxartmaq* — вытаскивать, выявлять). Kimin qılıncı yaxşı kəssə (чей меч окажется лучше: «хорошо будет резать»), atı ötsə (лошадь обгонит /всех/), ona bəxşiş veriləcək (тому награда будет вручена). Onda darğa da o qılıncı çıxardar (тогда управляющий тоже тот меч принесет), biz də tanıyarıx (и мы будем знать /наверняка/).

Bəli, səhər açıldı, qonaqlar ev sahibinə halalxoş eləyib gəldilər öz yerlərinə.

Padşah dedi:

— Vəzir, indi tədbirini gör.

Vəzir dedi:

— Şahım, əmr ver ki, sabah meydana ox atmaq, qılınc vurmaq, at çarpmak günüdür, kimin yaxşı nəyi varsa çıxartsın. Kimin qılıncı yaxşı kəssə, atı ötsə, ona baxşeyiş veriləcək. Onda darğa da o qılıncı çıxardar, biz də tanıyarıx.

Padşah o saat əmr verdi (падишах в тот же час приказал). Səhər tezdən (с утра пораньше) meydan doldu adamnan (площадь наполнилась людьми). Padşah, vəzir (падишах, визирь), vəkil, əyan (судья, аристократы), hamı meydana yığıldı (все на площадь собрались). Şeyurlar çalındı (трубы заиграли), iqidlər meydana girdi (храбрецы на площадь вышли: *girmək — входит*). Kimi at çarır (кто на коне скачет), kimi qılınc vurur (кто на мече бьется: «кто меч бьет»), kimi qalxan tuturdu (кто щит держит). Padşahnan vəzirin gözü darğadaydı (а падишах с визирем за управляющим следят: «падишаха с визирем глаз на управляющем»). Bunlar baxıb gördülər ki (они увидели: «эти, посмотрев, увидели»), darğanın əlində (у управляющего в руках) bir qılınc var ki (такой меч, что), baxanda adamın (когда смотрит человек) gözünü qamaşdırır (в глазах рябит). Özü də kimin qalxanına vurursa (и по какому бы щиту они ни бил: «и сам по чьему бы щиту ни бил бы») iki bölüb (на две части разрубает). Padşah əmr elədi ki (падишах приказал, чтобы), darğanı gətirsinlər (управляющего привели). Darğanı o saat gətirdilər (управляющего в тот же час привели). Padşah qılıncı alıb baxdı (падишах меч взял и начал рассматривать), bəli, qılınc ona qayrılan qılıncdı (да, специально для него выкованный меч), hələ üstündə adı da yazılmışdı (даже сверху имя написано). Padşah qəzəblə darğaya dedi (падишах сердито управляющему сказал: *qəzəb — гнев, ярость, озлобление*):

—De görüm (скажи-ка: «скажи, посмотрю»), bu qılıncı hardan alıbsan (этот меч откуда достал)?

Padşah o saat əmr verdi. Səhər tezdən raeydan dol-du adamnan. Padşah,

vəzir, vəkil, ə'yan, hamı yığıldı meydana. Şeypurlar çalındı, iyidlər meydana girdi. Kimi at çapır, kimi qılınc vurur, kimi qalxan tuturdu. Padşahnan vəzirin gözü darğadaydı. Bunlar baxıb gördülər ki, darğanın əlində bir qılınc var ki, baxanda adamın gözünü qamaşdırır. Özü də kimin qalxanına vurursa iki bölüb. Padşah əmr elədi ki, dar-ğanı gətirsinlər. Darğanı o saat gətirdilər. Padşah qılıncı alıb baxdı, bəli, qılınc ona qayrılan qılıncdı, hələ üstündə adı da yazılmışdı. Padşah qəzəblə darğaya dedi:

—De görüm, bu qılıncı hardan alıbsan?

Darğa taxsırını boynuna aldı (управляющий вину признал: «управляющий вину на шею взял»).

Padşah o saat əmr elədi (падишах тогда приказал). Cəlladlar elə ordaca (палачи прямо там же) həmin qılıncnan (тем же мечом) darğanın boynunu vurdular (управляющему голову отрубили).

Darğa taxsırını boynuna aldı.

Padşah o saat əmr elədi. Cəlladlar elə ordaca həmin qılıncnan darğanın boynunu vurdular.